

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. XXXVI, 13

SECTIO C

1981

Instytut Biologii UMCS
Zakład Systematyki i Geografii Roślin

Mirosława BLOCH

Udział mszaków w głównych zespołach roślin naczyniowych rezerwatu
Brzeżiczno na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim

Участье мохообразных в главных сообществах сосудистых растений
в заповеднике Бжезично на Ленчиньско-Влодавском поозерье

The Participation of Mosses in the Main Associations of Vascular Plants in the
Brzeżiczno Reservation in the Łęczyńsko-Włodawskie Lake District

WSTĘP

Brzeżiczno jest rezerwatem częściowym, wodno-torfowiskowym. Położony jest w nadleśnictwie Kołacze na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim. Został utworzony w r. 1959 i zajmuje powierzchnię 87,46 ha. Obejmuje on śródleśne jezioro z pierścieniem torfowiska przejściowego, wysokiego oraz otuliny zarosłowej i leśnej. Zespoły roślin naczyniowych występujące w rezerwacie zostały opisane przez Fijałkowskiego (1, 2, 3). Zaznacza się koncentryczny układ roślinności wokół płytkiego dystroficznego jeziora. W wodzie występuje słabo zaznaczony pas oczeretu jeziornego, przechodzący w zbiorowiska torfowiska przejściowego i wysokiego. Do szczegółowych badań udziału mszaków w zespołach roślin naczyniowych wybrano zespoły o powierzchni powyżej 1 ara: *Utriculario-Sphagnetum*, *Scirpo-Phragmitetum*, *Caricetum elatae*, *Caricetum rostratae*, *Caricetum limosae*, *Rhynchosporietum albae*, *Caricetum lasiocarpae*, *Caricetum diandrae*, *Carici-Agrostidetum*, *Sphagnetum medii*, *Juncetum effusi*, *Salici-Franguletum*, *Vaccinio uliginosi-Pinetum*, *Vaccinio myrtilli-Pinetum*, *Pino-Quercetum*.

W dotychczasowych badaniach rezerwatu Brzeżiczno uwzględniono nieliczne gatunki mszaków, głównie budujące zespoły, oraz rzadkie. Niniejsze opracowanie obejmuje 77 taksonów mszaków (68 mchów i 9 wątrobowców).

UDZIAŁ MSZAKÓW W ZESPOŁACH ROŚLINNYCH

1. *Utriculario-Sphagnetum* Fijałkowski 1959

Zespół wykształca się w bezodpływowych dolinkach pomiędzy kępami torfowców. Buduje go *Sphagnum cuspidatum* var. *plumosa* oraz *Drepanocladus fluitans* for. *submersa*. Z roślin naczyniowych występują gatunki rodzaju *Utricularia*, *Drosera intermedia* oraz lokalnie w dużej ilości bardzo rzadka *Aldrovanda vesiculosa*.

2. *Scirpo-Phragmitetum* W. Koch 1926

Tworzy niewielkie płaty na N i S brzegu jeziora. Zwarte płaty *Schoenoplectus lacustris*, *Phragmites communis* i *Typha latifolia* zawierają najczęściej domieszkę krzewów: *Betula verrocosa*, *B. pubescens*, *Frangula alnus*, *Salix aurita*, *S. cinerea* oraz roślin torfowiskowych ze związku *Magnocaricion elatae*. Warstwa mszysta tego zespołu zbudowana jest głównie z mchów wodnych o niewielkiej stałości. Są to: *Drepanocladus fluitans*, *Amblystegium kochii*, *A. riparium*, *Drepanocladus aduncus* var. *kneiffii*.

3. *Caricetum elatae* W. Koch 1926

Zajmuje bardziej eutroficzne siedliska. Budują go następujące mchy brunatne: *Bryum ventricosum*, *Calliergon stramineum*, *Drepanocladus aduncus*, *D. fluitans*, *Sphagnum palustre*, *S. squarrosum*.

4. *Caricetum rostratae* Rüb el 1912

Nie wykształca się w sposób typowy, natomiast z dużą zmiennością płatów. Występują w nim w zmiennej ilości mchy: *Bryum ventricosum*, *Calliergon giganteum*, *C. cuspidatum*, *Pohlia nutans*, *Sphagnum cuspidatum* i *Climacium dendroides*.

5. *Caricetum limosae* B r. - B l. 1921

Wykształca się przy zachodnim brzegu jeziora, w dolinkach zbiorowisk torfowiska wysokiego i przejściowego tworząc przeplatane płaty z *Caricetum rostratae*. Dominują w nim następujące gatunki: *Carex limosa*, *Rhynchospora alba*, *Eriophorum angustifolium*, *Drosera rotundifolia*, *Andromeda polifolia* i *Oxycoccus quadripetalus*. Z mszaków udział mają: *Calliergon stramineum*, *Sphagnum apiculatum*, *S. cuspidatum*, *S. palustre*, *S. teres*, *Campylium stellatum*, *Drepanocladus fluitans*.

6. *Rhynchosporetum albae* W. Koch 1926

Występują tu pospolite gatunki torfowiskowe: *Sphagnum rubellum*, *S. magellanicum*, *S. palustre*, *Polytrichum strictum*, *Drepanocladus fluitans*, z rzadkich wątrobowców na odkrytym torfie rośnie *Fossombronia wondraczekii*.

7. *Caricetum lasiocarpae* W. Koch 1926

Warstwa mszysta tego zespołu składa się z następujących gatunków: *Campylium stellatum*, *Calliergon giganteum*, *Bryum ventricosum*, *Drepanocladus aduncus* i innych.

8. *Caricetum diandrae* (Jan. 1932) Oberd. 1957

Zespół ten nawiązuje do mokrych łąk i szuwarów, wskazują na to następujące gatunki: *Climacium dendroides*, *Drepanocladus vernicosus*, *Aulacomnium palustre*, *Calliergon cordifolium* oraz pospolite gatunki rodzaju *Sphagnum*, występujące w małej ilości.

9. *Carici-Agrostidetum caninae* Tx. 1937

Występuje w okrajowym pasie torfowiska wysokiego. Warstwa mszysta tego zespołu jest bardzo obficie rozwinięta. Tworzą ją następujące gatunki: *Drepanocladus aduncus*, *D. fluitans*, *Aulacomnium palustre*, *Leptobryum pyriforme*, *Mnium seligeri*, *Bryum ventricosum*, *Fissidens adiantoides*. Niektóre z nich tworzą miejscami zwarte kobierce.

10. *Sphagnum medio-rubelli* Schwich. 1933

Torfowisko wysokie w rezerwacie ma charakter zaroślowy ze zwarcie karłowatych drzew do 80%. Z roślin zielnych duże pokrycie osiąga tu *Eriophorum vaginatum* (do 80%). Zwarty kożuch mszaków tworzą następujące gatunki: *Sphagnum magellanicum*, *S. warnstorffii*, *S. apiculatum*, *S. rubellum* oraz *Polytrichum strictum*, *Aulacomnium palustre*. W darni mchów występują rzadkie wątrobowce: *Calypogeia sphagnicola*, *Cephalozia bicuspidata*. Zaznacza się także udział gatunków borowych: *Pleurozium schreberi* i *Hylocomium splendens*. Na starych okazach brzoź występuje *Dicranum montanum* i *Ptilidium pulcherrimum*.

11. *Juncetum effusi* Oberd. 1957

Wykształca się na słabo rozłożonej, stale podtopionej glebie torfowej. Mimo dominacji *Juncus effusus* (zwarcie do 80%) panują tu rośliny z klasy *Scheuchzerio-Caricetea fuscae* i *Oxycocco-Sphagnetea*. Z mchów wy-

stępują gatunki o szerokiej amplitudzie ekologicznej: *Atrichum undulatum*, *Calliergon cuspidatum*, *Leptobryum pyriforme*, *Climacium dendroides*, *Fissidens adiantoides* oraz *Polytrichum gracile*.

12. *Salici-Franguletum* (Malc. 1926) Tx. 1937

Zespół utworzony głównie przez zarośla *Salix aurita*, *S. cinerea*, *Frangula alnus* oraz *Betula pubescens*, *B. verrucosa*, które zajmują duże powierzchnie przy rowie odwadniającym. Warstwę mszystą stanowią hygrofilne mchy, takie jak: *Sphagnum squarrosum*, *Calliergon cordifolium*, *Climacium dendroides*. W miejscach podtopionych rozwijają się natomiast gatunki należące do klasy *Phragmitetea*.

13. *Vaccinio uliginosi-Pinetum* Kleist. 1929

Zespół ten wchodzi w skład otuliny rezerwatu. Jest on wykształcony w postaci typowej głównie w zachodniej części rezerwatu. Warstwę krzewów buduje sosna, brzoza i kruszyna. Zwarty kobierzec mchów, tworzących często kopce, budują: *Sphagnum magellanicum*, *S. palustre*, *S. warnstorffii*, *Polytrichum commune*, *Pleurozium schreberi*, *Hylocomium splendens*, *Dicranum polysetum*. Na gnijących pniach rozwijają się masowo acydoofilne gatunki gnijącego drewna i naziemne: *Georgia pellucida*, *Pohlia nutans*, *Dolichotheca seligeri* i *Plagiothecium laetum*.

14. *Vaccinio myrtilli-Pinetum* (Kop. 1930) Br.-Bl. et Vlieg. 1939

Drzewostan boru świeżego stanowi sosna z domieszką brzozy i dębu. W runie dominuje *Vaccinium myrtilus*, *Melampyrum pratense*, *Trientalis europaea* i *Vaccinium vitis-idaea*. Warstwę mszystą tworzą w dużej masie rosnące borowe gatunki: *Pleurozium schreberi*, *Polytrichum formosum*, *Dicranum polysetum*, *Hylocomium splendens*. Niewielki jest natomiast w strukturze płatów udział: *Pohlia nutans*, *Polytrichum juniperinum* i *Plagiothecium laetum*.

15. *Pino-Quercetum* Kozł. 1925

Jest to wiekowy bór mieszany wilgotny o strukturze drzewostanu — *Pinus silvestris*, *Quercus robur*, *Betula verrucosa* oraz małej domieszki *Quercus sessilis* i *Picea abies*. W runie z większą stałością występują: *Majanthemum bifolium*, *Luzula pilosa*, *Lycopus europaeus*, *Molinia coerulea*, *Vaccinium myrtilus*. Mchy natomiast tworzą niewielkie skupienia mozaikowe. Lokalnie dominację osiągają takie gatunki, jak: *Hylocomium*

splendens, *Atrichum undulatum*, *Pleurozium schreberi*, *Polytrichum formosum*, *Pohlia nutans*, *Brachythecium velutinum*. Z epifitycznych gatunków na pniach dębów występują pojedynczo: *Hypnum cupressiforme*, *Frullania dilatata*, *Orthotrichum striatum*, *Radula complanata*, *Pylaisia polyantha*. Tylko na najstarszych drzewach liczba stwierdzonych gatunków w płatach wahała się od 2 do 4.

WYNIKI

Na terenie rezerwatu Brzeziczno stwierdzono występowanie 77 taksonów mszaków, w tym 9 wątrobowców, 15 torfowców, 53 mchów właściwych. W porównaniu z opracowaniem torfowców Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego (4) oraz przyległego Polesia (5) nie stwierdzono wyraźnych różnic w udziale gatunków *Sphagnum* w zespołach roślinnych. Z rzadszych gatunków mszaków występują tu: *Aulacomnium androgynum*, *Calypogeia sphagnicola*, *Chiloscyphus pallescens*, *Fossombronina wondraczekii*, *Pohlia nutans* var. *longiseta*, *Sphagnum fimbriatum*, *S. fuscum*, *S. teres*. Udział mszaków w zespołach roślin naczyniowych rezerwatu Brzeziczno w zasadniczy sposób nie różni się od ich udziału w innych regionach Polski (4, 6). Szczegółowy udział brioflory w zespołach roślin naczyniowych rezerwatu zilustrowano przez wykazanie ich stałości w wyróżnionych jednostkach (tab. 1).

PIŚMIENNICTWO

1. Fijałkowski D.: Szata roślinna jezior Łęczyńsko-Włodawskich i przylegających do nich torfowisk. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio B, 131—206 (1959).
2. Fijałkowski D.: Stosunki geobotaniczne Lubelszczyzny. LTN. Ossolineum (1972).
3. Fijałkowski D.: Zbiorowiska roślinne rezerwatu wodno-torfowiskowego Brzeziczno na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim. (1980 mskr.).
4. Karczmarz K.: Mszaki torfowisk obrzeżenia Gór Świętokrzyskich. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio C 27, 127—139 (1972).
5. Szafran B.: Torfowce Polesia. Prace Biura Melioracji Polesia. 1 (3), 1—14 (1930).
6. Urbanek H.: Udział i rola diagnostyczna mszaków oraz stosunki florystyczno-fitosocjologiczne w przewodnich zespołach roślinnych regionu łódzkiego i jego pobrzeży. Łódź 1969 (maszynopis).

